

Hoe denken theatermakers en organisatoren over kritiek?

Christoph De Boeck praatte met Hugo De Greef (artistiek leider Kaaitheater),
Waas Gramser (Maten, waar de producties in gezamenlijk overleg tot stand komen),
Lucas Vandervost (artistiek leider Toneelproducties De Tijd, regisseur en acteur),
Frans Redant (sinds dit seizoen directeur van de KNS)
en Eva Bal (artistiek leider Speeltheater).

Hij peilde naar
hun verwachtingen en grieven
t.a.v. de dagbladpers
en van Etcetera.

‘De kritiek in Vlaanderen haalt in het algemeen niet het niveau van wat er vandaag – eveneens in het algemeen – in onze theaters gemaakt en gepresenteerd wordt.’ Dat zegt Hugo De Greef en het zet meteen de toon van de relatie tussen theatermakers en critici. Terwijl spelers, regisseurs en programmatoren (te) grote verwachtingen naar de pers toe koesteren, voelen sommige recensenten zich verplicht een neutraal, afstandelijk standpunt in te nemen en vellen anderen dan weer hun hoogstpersoonlijke oordeel. Dat schept spanningen en ontgoochelingen aan beide kanten. De verhouding is echter ambigu: de kritiek is in staat een productie te kraken, maar ze zorgt eveneens voor media-aandacht. Dit seizoen zijn er zowel gezelschappen *ge-hyped* als er bijna zijn doodgezwegen.

Aandacht

In het dagbladenlandschap blijft er van kritiek steeds minder over: de redacties gehoorzamen gezamenlijk aan de journalistieke trend om meer interviews en voorbeschuwingen te publiceren, ten nadele van de kritische besprekingen. Niet iedereen is daar rouwig om. Waas Gramser van Maten heeft zich nooit veel vragen gesteld over de pers. Ze leest haast geen kritieken. ‘Ik ben wel benieuwd naar wat iemand van ons vindt, maar voor mij kunnen we even goed na de voorstelling een gesprek hebben. Dan kan ik ook vragen stellen.’ Ze vraagt zich af waarom de mening van een enkeling zo nodig in de krant moet verschijnen. ‘Het zou zinvol zijn als een stuk besproken werd door verschillende mensen tegelijk. Ik zou het ook goed vinden mochten er steeds andere mensen schrijven in een krant, maar dat is in praktijk niet haalbaar.’ De pers kan volgens haar een wezenlijke bijdrage leveren aan het theater door beginnende gezelschappen onder de aandacht te brengen, ‘maar dat kan even goed onder de vorm van een voorbeschuwing.’

Dodelijke objectiviteit

Daar staat tegenover dat het de persoonlijkheid van een theatercriticus is die een recensie zo waardevol kan maken. Als een artikel met het nodige enthousiasme scherp en spitant geschreven is, spreekt daar meestal de strikt individuele beleving uit van één man of vrouw. In tegenstelling tot Waas Gramser verwacht Lucas Vandervost van een criticus een verregaande subjectiviteit: ‘Hedendaagse recensies zijn te vaak van een dodelijke objectiviteit. Theater op zich is zo’n subjectieve beleving van tal van individuen. Je merkt dat nu de eerste lichtung theaterwetenschappers de pen in handen heeft: ze maken hun huiswerk. Die opleiding moet ook bepaalde maatstaven hanteren, maar als je in de praktijk belandt, moet je kleur durven bekennen, af en toe tegen de muur lopen en op je bek gaan. Kritiek moet de mensen nieuwsgierig maken, terwijl de recensies over bijvoorbeeld *De Kunst van het Vragen* gewoon onverschillig zijn; die laten mij koud. Het lijkt wel alsof de critici niet van theater houden.’

Dat heeft volgens Vandervost alles te maken met de schrijfstijl van de kritiek. Critici moeten zich meer op hun medium zelf concentreren, op de taal die ze hanteren. Uit hun schrijven spreekt geen liefde. De criticus zou een schrijver moeten zijn, zoals de theaterma-

ker eveneens zijn vak beheerst. ‘Je kan nooit subjectief genoeg zijn, want wat is een regisseur anders dan subjectief? Je moet een standpunt innemen, net zoals de theatermakers dat doen, mét een wereldvisie.’

Voorbeschuwingen zijn in dat opzicht natuurlijk heel wat veiliger. In een interview kan gepeild worden naar de intenties van de regisseur en in een persmap treft de journalist vrij ‘objectieve’ informatie aan. Dat is dan ook een gemakkelijke manier om het hedendaagse theater te vatten in een krant. ‘Ze zijn moe, mentaal en fysiek moe,’ luidt de conclusie van Lucas Vandervost. ‘Ik heb het gevoel dat er iets moet gebeuren, nú, op dit moment. Ze moeten durven springen, risico’s nemen. De eerste moord is de moeilijkste. Daarna gaat het vanzelf.’

Frans Redant vindt dat de recensies vaak te veel andere pretenties hebben dan nederig verslag of kritiek geven. Als intendant van de KNS te Antwerpen reageert hij eerder verontwaardigd op de retoriek van sommige theaterverslaggeving. ‘Vandaag wenst de criticus samen met de artiest de eeuwigheid in te gaan; hij ziet zijn werkstuk graag als een literair kunstwerk. De wijze van formuleren is dan vaak zo ironisch, zo cynisch dat er geen respect of liefde voor het theater uit spreekt. Blijkbaar willen critici scoren bij het publiek. Daarnaast werpen ze zich ook op als rechters: zij gaan beslissen welk soort theater mag overleven en welk niet. Ze zien zichzelf als de sterren van het toneel, terwijl de acteurs dat zijn. De slechtste acteur is nog beter dan de beste criticus omdat het theater uitsluitend bij gratie van de acteur bestaat. Ik gruw van een platgeslagen theaterlandschap met briljante critici als enige overlevenden.’ Ook Redant haalt uit naar de theaterwetenschappelijke opleiding. Het blikveld is te smal, het referentiekader te klein. ‘Alsof je historici zou opleiden die alleen iets weten over de periode na 1945.’